

Çankırı Kentsel Sit Alanı Kaynak Potansiyelinin Saptanmasında Bir Yöntem¹

N. Kuter²

E. Erdoğan³

²Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Çankırı

³Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara

Bu araştırmanın amacı; tarihi kent merkezlerinin korunarak kültürel sürekliliğinin ve çağdaş yaşam koşullarıyla entegrasyonunun sağlanarak yaşanabilir mekanlar olarak gelecek kuşaklara aktarılması ve bu alanlarda kentsel peyzaj tasarımının öneminin Çankırı kentsel sit alanı örneğinde ortaya konmasıdır. Bu kapsamda, tarihi çevre koruma, kentsel peyzaj tasarımı ile tarihi kent merkezlerinin tarihi ve mekansal gelişim süreçleri irdelenerek, araştırma alanı olan Çankırı kentsel sit alanında gerçekleştirilen alan etüt-analiz çalışmaları sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda sit alanında yer alan doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca, gerek Çankırı kenti için gerekse benzer araştırmalara veri tabanı oluşturmak amacı ile kentsel sit alanını kapsayan halihazır haritaların sayısallaştırılarak bilgisayar ortamına aktarılma işlemleri ile öznel verileri ve konumsal veriler ilişkilendirilerek sorgulamaya hazır hale getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, koruma, kentsel peyzaj tasarımı, kentsel tasarım

A Method for Determination of Resource Potential of Çankırı Historical City Center

The scope of this research, within the frame of Cankırı's urban site area case, is to highlight the importance of urban landscape design in conservation of historical city centers in order to assure cultural continuity and their integration with modern living conditions to ensure their proper transfer to future generations as livable spaces. On the above mentioned extend, conservation of historical places, urban landscape design and development process of city centers in terms of space and history were touched upon. Besides, according to the findings obtained from preliminary works and analyses carried out in the research field, proposals were pronounced to maintain the sustainability of natural and cultural values in Cankırı's urban site area. Additionally, existent maps covering the urban site under question were digitalized and computerized and by this way spatial data and attribute data were linked together and arranged in order to build up a reference data base for both city of Cankırı and similar studies.

Keywords: Historical environment, conservation, urban landscape design, urban design

Giriş

Aşırı nüfus artışı ve göç paralelinde plansız ve denetimsiz olarak gelişen kentsel yapı, kentlerin kuşatılmasına, merkezde var olan dokunun zedelenecek tarihi, kültürel ve doğal değerlerin yok olmasına neden olmaktadır. Türkiye metropoliten kentleri de, sanayi devrimi ve sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler, hızlı nüfus artışı, göç vb.

nedenlerden kaynaklanan hızlı ve düzensiz kentleşme olgusu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu olgu, plansız arsa spekülasyonu ile birleşince kültürel, tarihi ve doğal mirasın yoğun olarak bulunduğu yaşam çevreleri kentsel çöküntü alanlarına dönüşmüş ve uluslar kültürel kimlik sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır.

¹ Bu araştırma Nazan KUTER'in doktora tezinin bir bölümünü içermektedir

Bir kentin kimliği ya da karakteri, onun var oluşunun ve işleyişinin önemli bir parçası olup kentsel mekanların biçimsel ve özdeksel (maddesel) nitelikleri ile tanım ve anlam kazanmaktadır (Bilsel ve Ark., 1994). Kent kültürü ve kentlilik bilincinin oluşumu ile kentin fiziksel biçimlenmesi ve kent oluşumu arasında neden sonuç ilişkisi bulunmakta, giderek bozulan, kirlenen ve tarihi kimliğini kaybeden kentsel çevrede, yaşam kalitesinin gerilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Karşılıklı etkileşim sürecinde, sağlıklı kentsel çevreler oluşturmanın yolunun bilinçli kentliler aracılığıyla kent kültürü oluşturmaktan geçtiği gibi, kentsel çevreyi iyileştirerek ve sürekliliğini sağlayarak bilinçli kentliler ve kent kültürü oluşturmak da mümkündür.

Bugün fiziksel çevrenin kalitesinin nihai kriteri, şu üç ana elementle kurduğu ilişki olmalıdır (Eckbo, 1964);

- Yapı (binalar, cadde ve sokaklar, yollar, otoyollar, park alanları, yer üstü ve altındaki tesisler)
- Yayalar için açık alanlar
- Doğa (su, bitki, kaya ve yer şekilleriyle ifade edilen)

Geçmişin değerli mirası ile gerektiği şekilde ilgilenilmesi pek çok kent için zorlu bir sorundur. 1970'lerden bugüne kadar kentlerin tarihi bölge ve semtleri önemlerini yeniden kazanmaya başlamıştır (Tiesdell et al., 1996). Türkiye, binlerce yıllık geçmişi olan uygarlıkların yaşadığı bir ülke olarak, çok zengin bir kültürel, doğal ve tarihi mirasa sahiptir. Ancak, Türkiye'de de tarihi çevreyi bir bütün olarak koruyabilmek için gereken yasal çerçeve 1970'lerde oluşturulabilmiştir. Tarihi çevre bilincinin gelişmesiyle, tarihi, kültürel ve doğal mirasın kent bütünüyle birlikte korunması, değerlendirilmesi ve bu alanların öncelikli alanlar olarak planlanmasının gerekliliği ortaya konmuştur. Tarihi çevrelerin korunmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında bir koruma ve yenileme aracı olan kentsel tasarımdan yararlanılmaktadır. Kentsel tarihi çevrelerin ve özellikle de tarihi kent merkezlerinin bakımı, onarımı, korunması, kamusal mekanların oluşturulması ile kentsel ve mimari dokunun gelecek kuşaklara aktarılması kentsel tasarım aracılığıyla disiplinlerarası bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu nedenle peyzaj mimarı, mimar, kent plancısı, sanat tarihçisi ve sosyolog gibi bir çok

meslek disiplini bu çalışmalarda görev almaktadır. Tarihsel ve kültürel değerlerin yoğun olduğu eski yerleşim alanlarındaki kent mekanlarının korunması, yaşatılması, geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesinde, kültür dokularının özgün mimarisinin ve sanatsal imajın yorumlanması ve değerlendirilmesinde, önemli ölçüde değişim ve yenileme gerektiren kent parçaları ve kent merkezlerinin planlanmasında özellikle kentsel tasarım ve kentsel peyzaj tasarımı gibi kavramlar büyük önem kazanmıştır. Kentsel tasarımda meydanlar ve sokak dokuları, yapıların mimari kimliği, kentsel peyzaj ve kentsel donatının bütünleştirilmesi ve böylece mekansal ve sosyal kalitenin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada çalışma alanı olarak Çankırı kentsel sit alanının seçilmesinin en önemli nedenlerinden biri, kentin büyük bir bölümünün plansız ya da koruma kaygısı taşımayan planlarla gelişmesi ve korunması gereken tarihi, doğal ve arkeolojik alanlarla içiçe bulunan tarihi kent merkezlerinin tarihi ve kültürel kimliğini yitirme tehdidi ile karşı karşıya olmasıdır. Tarihi kent merkezlerinin mevcut mekansal dokusunun korunması ve kullanılmasında kentsel peyzaj tasarımının etkinliğinin ortaya konmasını hedefleyen bu araştırmanın amaçları;

- kentin tarihi ve mekansal gelişim süreci içinde fiziksel yapısının incelenmesi,
- tarihi yapılar ile kent dokusunun (yol, kavşak, park, meydan vd.) öneminin saptanması ve tarihsel çevre içinde dokuyu olumsuz etkilememek koşulu ile kullanıcıların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri yaya mekanlarının yaratılması ve yaya-taşıt ikileminin neden olduğu sorunların irdelenme,
- bir toplumun kültür birikimiyle biçimlenen ve nesiller arasında köprü olma görevi üstlenen tarihi çevrelerin korunması gerekliliğinin ortaya konması, çağdaş yaşam koşullarıyla entegrasyonunun sağlandığı, kültürel kimliğini sürdüren ve yaşanabilir mekanlar olarak gelecek nesillere aktarılmasında etkin olacak önerilerin geliştirilmesidir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalini Çankırı kentsel sit alanı oluşturmaktadır. Bu mekan; tarihi kimliğinin yanısıra merkezi

aktivitelerinin yoğun olması, kent içinde ulaşılabilirliği en yüksek durumda olan alanlardan biri olması, tarihi yapılarının kullanılıyor durumda olması, dolayısıyla sosyo-kültürel yapısının da devam ediyor olması ve T.C. Çankırı Belediyesi'nin koruma çalışmalarına öncelikle bu alanda başlamış olması gibi özellikleri nedeniyle araştırma alanı olarak seçilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için;

- Çankırı Belediyesi İmar Müdürlüğü'nden elde edilen 1/5000 ve 1/1000 ölçekli imar paftaları ile 1/1000 ölçekli "Çankırı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı" analitik etüt çalışmalarından,

- araştırma alanının tarihi ve mekansal gelişim sürecini gösteren kroki, harita, plan ve raporlar ile araştırma alanında çekilen fotoğraf, görsel inceleme ve alan etüt-analiz çalışması sonucunda elde edilen verilerden,

- araştırma alanına ilişkin daha önce yapılmış tez, araştırma, makale, kitap, envanter, brifing ve konuyla ilgili internet taramaları sonucunda elde edilen verilerden,

- araştırma alanının tarihi, doğal kültürel varlıklarının tespiti ve bugünkü durumları ile ilgili olarak Çankırı Belediye Başkanı, Basın-Yayın Halkla İlişkiler Müdürü, İmar Müdürü ve alanda yaşayan halkla yapılan sözlü görüşmelerden,

- alan etüt-analiz çalışması sonucunda elde edilen verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasında ArcView 3.2a ve ArcGIS 8.3 yazılımlarından yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında öncelikle literatür araştırması yapılmış ve elde edilen tüm kaynaklar değerlendirilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili olarak yetkili kişiler ve araştırma alanında yaşayan halk ile yapılan sözlü görüşmelere de yer verilmiştir. Daha sonra, araştırma alanını içeren 1/1000 ölçekli Çankırı ili halihazır haritaları taranmış ve ArcGIS 8.3 yazılımı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılan görüntüler "rektifiye" (görüntülerin koordinatlarının belirlenmesi) edilmiştir. Gerek sorgulama sırasında kullanılmak üzere, gerekse harita çıktısında görülebilmesi amacıyla, öznitelik bilgileri bilgisayar ortamına aktarılarak, öznitelik tabloları oluşturulmuştur.

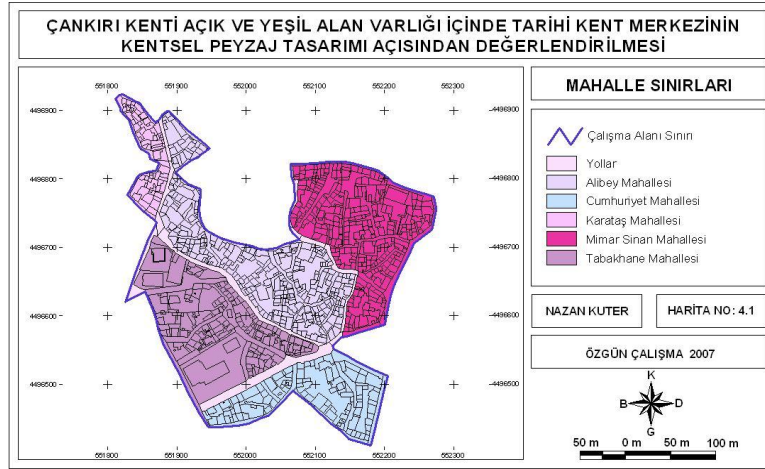
Araştırmanın sonuç aşamasında ise, çalışmanın temel amaçları çerçevesinde kentsel sit alanında gerçekleştirilen alan etüt-analiz çalışmaları değerlendirilerek, Çankırı kentsel sit alanının kültürel sürekliliğinin sağlanarak korunmasına ve yaşanabilir mekanlar olarak düzenlenmesine ilişkin öneriler getirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

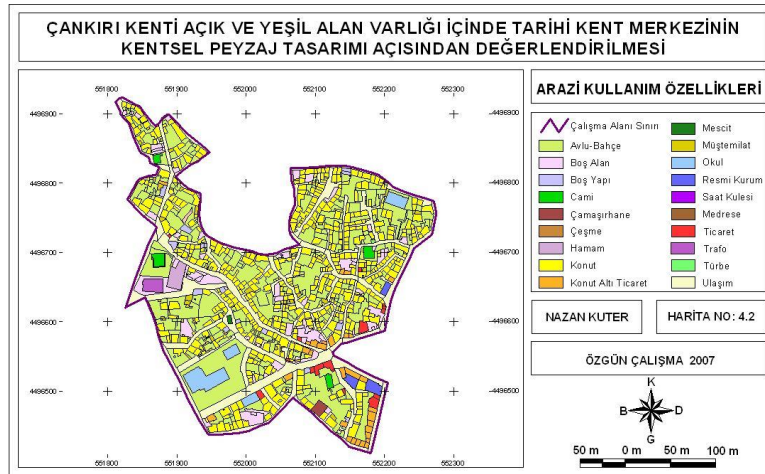
Çankırı kentinin ilk yerleşimi, Tatlı Çay Vadisi ile Acı Çay Vadisi'nin birleştiği yerde, vadi içinde kurulmuştur. Önceleri Tatlı Çay'ın kuzeyindeki hafif eğimli (%15) yamaçlarda yoğunlaşan yerleşme, daha sonra Tatlı Çay'ın kuzeybatısında orta eğimli (%20) ve güneyde düz alanlarda yayılım göstermiştir. Yerleşmenin en kuzeyinde eğim çok dikleşmekte (%30) ve yaklaşık 100 m. sonra düzleşen alanda tarihi kale yer almaktadır. Yerleşmenin doğusundaki eğimli ve engebeli alanlar ise mezarlık olarak kullanılmaktadır. Kentsel sit alanı Tatlı Çay'ın kuzeybatısında yer almaktadır.

Mahalle sınırları: Kentsel sit alanı içinde Alibey Mahallesi (2.70 ha.), Mimar Sinan Mahallesi (2.35 ha.), Tabakhane Mahallesi (3.20 ha.), Cumhuriyet Mahallesi (2.15 ha.) ve Karataş Mahallesi (0.40 ha.) bulunmaktadır (Şekil 1).

Arazi kullanım özellikleri: Kentsel sit alanını içeren 1/1000 ölçekli Çankırı ili halihazır haritalarının ArcGIS 8.3 yazılımı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılması ve koordinatlı hale getirilmesiyle oluşturulan görüntüler üzerine alan etüt-analiz çalışmaları sonucunda belirlenen arazi kullanım özellikleri sayısallaştırılarak aktarılmıştır. Bu kapsamda; bilgisayar ortamında yapılan sorgulama sonucunda çalışma alanında 232 adet avlu-bahçe, 71 adet boş alan, 15 adet boş yapı, 4 adet cami, 1 adet çamaşırhane, 2 adet çeşme (tescilli), 1 adet hamam, 554 adet konut (45'i tescilli), 30 adet konut altı ticaret (1'i tescilli), 1 adet mescit, 85 adet müstemilat, 4 adet okul, 3 adet resmi kurum, 1 adet saat kulesi (tescilli), 1 adet medrese(tescilli), 16 adet ticaret binası, 1 trafo ve 1 türbenin varlığı saptanmıştır. Ayrıca arazi kullanım paftasında yollar ve şev alanları da belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 1. Mahalle sınırları (Kuter, 2007)
Figure 1. Borders of the research area (Kuter, 2007)

Şekil 2. Arazi kullanım özellikleri (Kuter, 2007)
Figure 2. Land use (Kuter, 2007)

Ulaşım: Kentsel sit alanı, kent içinde çok merkezli bir konumda bulunmasından dolayı hem yaya hem de araç trafiği için ulaşılabilirliği çok yüksek bir alandır. Kentsel sit alanı içindeki yolların çoğu araç trafiğine elverişli değildir. Genellikle çok dar olan sokaklar yer yer aşırı eğim nedeniyle araç trafiğini engellemekte ve hatta yer yer merdivenli yaya yolları biçimine dönüşmektedir. Ayrıca sokakların büyük bir bölümü çıkmaz sokak biçimindedir. Taşıt trafiği özellikle Vali Ayhan Çevik Caddesi, Alparslan Türkeş Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi'nde yoğunlaşmaktadır. Şekil 3'de

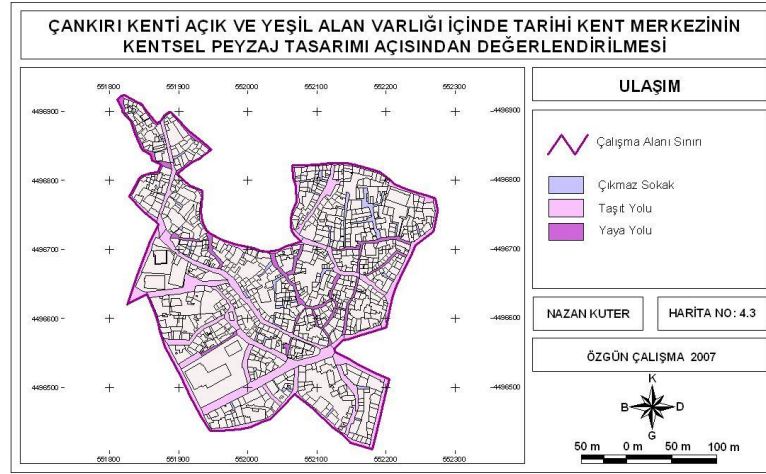
görülen ulaşım paftasında yollar taşıt yolu, yaya yolu ve çıkmaz sokaklar olarak sınıflandırılmıştır.

Mülkiyet durumu: Kentsel sit alanı içinde bulunan yapı ve alanların T.C. Çankırı Belediyesi Mülkiyeti, T.C. Maliye Bakanlığı Mülkiyeti, Vakıflar Genel Müdürlüğü Mülkiyeti ve Özel Mülkiyete ait olduğu tespit edilmiş ve tüm yapı ve alanlara ait mülkiyet durumları bilgisayar ortamına aktarılarak Şekil 4'deki mülkiyet durumu paftası elde edilmiştir. Bu kapsamda; bilgisayar ortamında yapılan sorgulama sonucunda 25 adet T.C. Çankırı

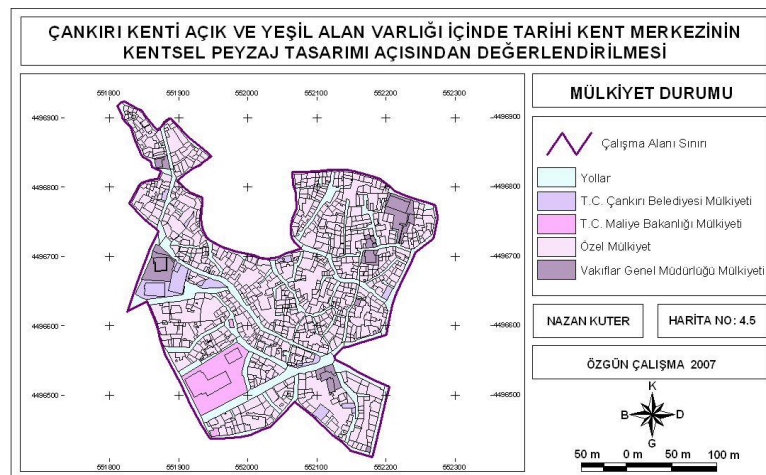
Belediyesi Mülkiyeti, 5 adet T.C. Maliye Bakanlığı Mülkiyeti, 964 adet Özel Mülkiyet ve 28 adet de Vakıflar Genel Müdürlüğü Mülkiyeti'ne ait yapı ve alanların varlığı ortaya konmuştur.

Kat sayıları: Arazi çalışmaları sonucunda kentsel sit alanı içinde bulunan tüm yapıların kat sayıları tespit edilmiş ve bilgisayar ortamına aktarılarak Şekil 5'de görülen pafta elde edilmiştir. Bu kapsamda; bilgisayar ortamında yapılan sorgulama sonucunda kentsel sit alanında bulunan yapıların 191 adeti

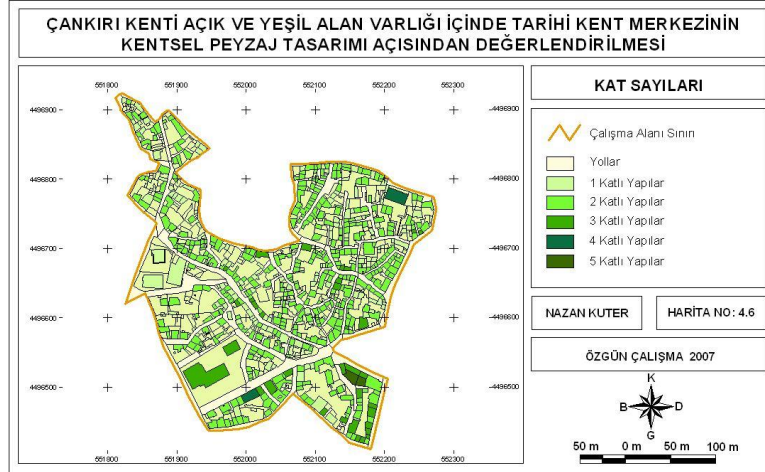
(%30.12)'nin 1 katlı, 405 adeti (%63.88)'nin 2 katlı, 34 adeti (%5.36)'nin 3 katlı, 2 adeti (%0.32)'nin 4 katlı ve 2 adeti (%0.32)'nin de 5 katlı olduğu ortaya konmuştur. Kentsel sit alanının % 94'ü 1 ve 2 katlı yapılardan oluşmaktadır. 3 katlı yapıların oranının düşük olmasına karşın, yeni yapıların genellikle eğimden kat kazanmak amacıyla 3 kat yapılması yörede apartman tipi konutların çoğalmasına neden olmaktadır. 4 ve 5 katlı yapılar, genellikle ticari amaçla kullanılan yapılardır ve kentsel sit alanında çok az sayıda bulunmaktadır.

Şekil 3. Ulaşım (Kuter, 2007)
Figure 3. Accessibility (Kuter, 2007)

Şekil 4. Mülkiyet durumu (Kuter, 2007)
Figure 4. Ownership (Kuter, 2007)

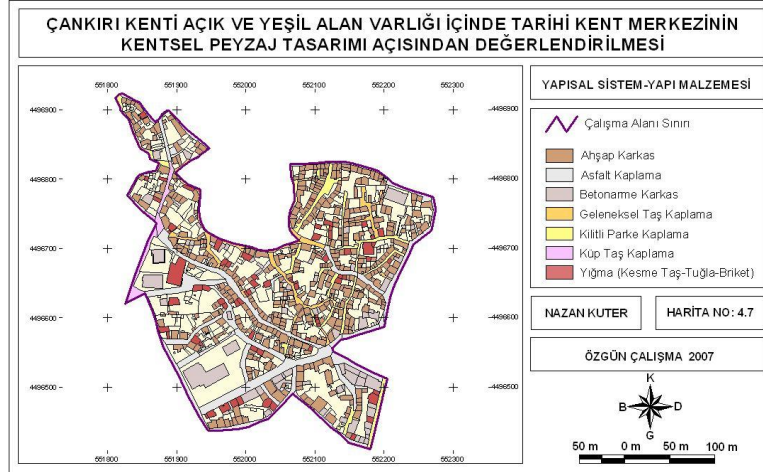
Şekil 5. Kat sayıları (Kuter, 2007)
Figure 5. Floor heights (Kuter, 2007)

Yapısal sistem ve yapı malzemesi: Araştırma alanı etüt-analiz çalışmaları sonucunda kentsel sit alanında bulunan yapılarda yapısal sistem olarak ahşap karkas, betonarme karkas, yığma (kesme taş-tuğla-briket) sistemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yaya yolu, taşıt yolu ve çıkmaz sokaklarda yer kaplaması olarak asfalt, geleneksel taş, kilitli parke ve küp taş kullanıldığı saptanmıştır. Elde edilen tüm veriler bilgisayar ortamına aktarılarak Şekil 6'daki pafta oluşturulmuştur. Bu kapsamda; bilgisayar ortamında yapılan sorgulama sonucunda yapısal sistem olarak; 473 adet (%74.13) yapıda ahşap karkas, 93 adet (%14.58) yapıda betonarme karkas, 72 adet (%11.29) yapıda yığma (kesme taş-tuğla-briket) sistemlerin kullanıldığı ortaya konmuştur. Kentsel sit alanında bulunan yapıların büyük çoğunluğu ahşap karkas yapım sistemi ile yapılan geleneksel yapılardır. Bu yapılarda dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmış ve büyük çoğunluğu sıvanmış durumdadır. Kentsel sit alanı içinde bulunan ahşap karkas taşıyıcı sisteme sahip, kerpiç malzemeli konutlar kentsel sit alanının egemen karakterini oluşturmaktadırlar. Özellikle ticari bölgede ve caddeler üzerinde yer alan betonarme karkas yapılar genellikle 3-4 ve 5 katlı yapılardır. Yığma yapım yöntemi ile yapılan ve yapım malzemesi olarak kesme taş-tuğla-briket kullanılan yapıların tümü niteliksiz yapılardır.

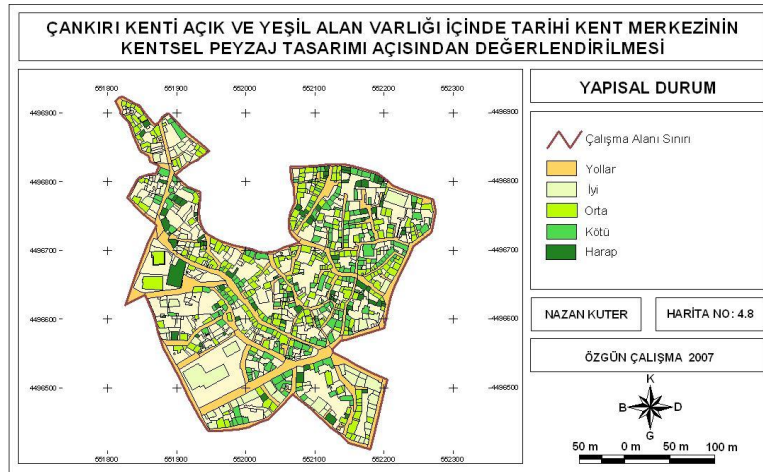
Yapısal durum: Araştırma alanında yapılan çalışmalar sonucunda yapısal durumu harap,

kötü, orta ve iyi olan yapıların durumları tespit edilmiş bilgisayar ortamına aktarılarak Şekil 7'de görülen pafta elde edilmiştir. Bu kapsamda; bilgisayar ortamında yapılan sorgulama sonucunda yapıların 79 adeti (%12.38)'nin harap, 192 adeti (%30.10)'nin kötü, 284 adeti (%44.51)'nin orta ve 83 adeti (%13.01)'nin iyi durumda oldukları ortaya konmuştur Yapısal sistemleri ahşap-karkas olan konutların yapısal durumları incelendiğinde ise yapıların %55'inin harap ve kötü durumda olduğu görülmüştür. Bu yapıların yalnızca %45'i iyi ve orta durumdadır.

Konfor koşulları: Kentsel sit alanında bulunan tüm yapılar banyo, tuvalet, mutfak, müştemilat gibi servislere ilişkin iç konfor özellikleri açısından incelenerek yapıların konfor koşulları iyileştirilmeli, yenilenmeli ve yeterli olarak belirlenmiş ve bilgisayar ortamına aktarılarak Şekil 8'deki pafta elde edilmiştir. Bu kapsamda; bilgisayar ortamında yapılan sorgulama sonucunda konutlardan 310 adeti (%48.59)'nin iyileştirilmesi gerektiği, 66 adeti (%10.34)'nin yenilenmesi gerektiği ve 262 adeti (%41.07)'nin ise yeterli durumda olduğu ortaya konmuştur. Yapısal sistemi ahşap karkas olan yapılar incelendiğinde, yapıların %70'inin konfor koşulları açısından müdahale edilmesi gerekmektedir. Geriye kalan %30'unun ise yeterli durumda olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, ahşap karkas konutların yapısal durumları ve konfor durumlarının diğer konutlardan daha kötü olduğu açıkça görülmektedir.

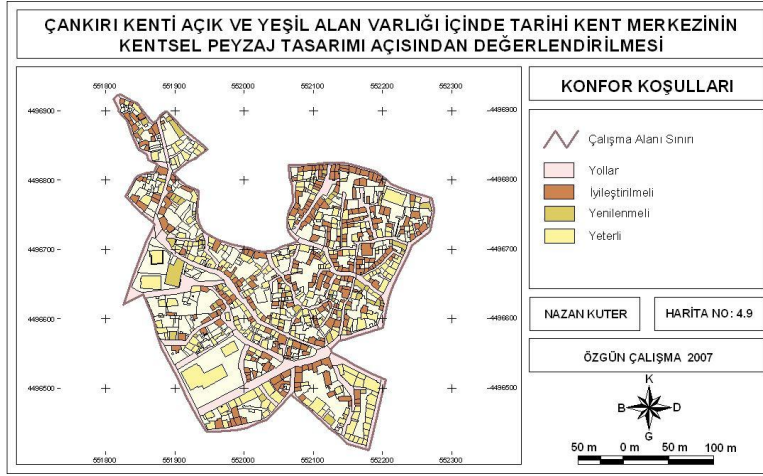
Şekil 6. Yapısal sistem ve yapı malzemesi (Kuter, 2007)
Figure 6. Structural system and building material (Kuter, 2007)

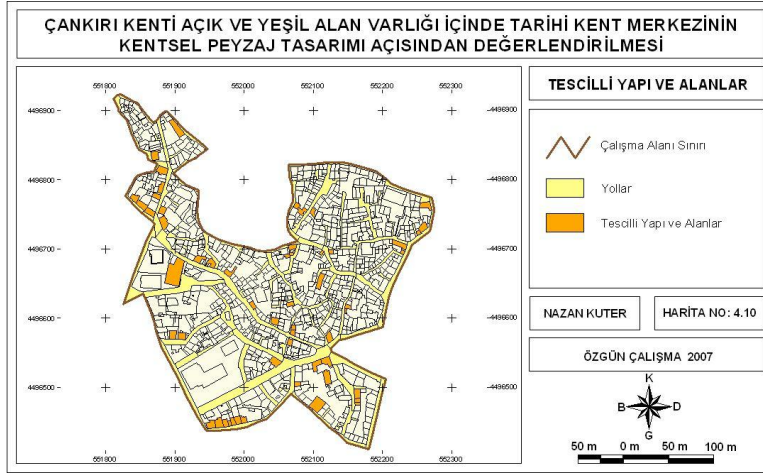
Şekil 7. Yapısal durum (Kuter, 2007)
Figure 7. Structural condition (Kuter, 2007)

Tescilli yapı ve alanlar: İlk koruma kararları Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09.06.1978 tarih ve A.1204 sayılı kararı ile alınmıştır. Kentsel sit alanının sınırları belirlenmiş ve koruma kararı verilmiştir. Böylece yeni yapılanma izinleri kurul kararları doğrultusunda verilmeye başlanmıştır. Bu yöre için verilen planlama kararları 1965 yılı imar planlarının aynen korunması ile sınırlı tutulmuştur. Çankırı'da ikinci eski eser tespit ve tescili, Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.04.1986 tarih ve 2216 sayılı kararı ile gerçekleşmiştir. Kentsel sit alanının daraltıldığı bu dönemde hazırlanmaya başlanan Koruma Amaçlı İmar Planı, Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 20.11.1990 tarih ve 1479 sayılı

kararı ile uygun bulunmamış; bu kararda, kurula sunulan araştırma sonuç ve gerekli doküman ile yeniden kurula getirilmesi istenmiştir. Bu karar ile ayrıca, Eski Eser Tescil Listesi verilmiş, korunacak sokaklar ve cephe koruma kararlarını da içeren kentsel sit alanı yeniden belirlenmiştir (Okçuoğlu, 1996). Bu bölümde, kentsel sit alanı içinde yer alan tescilli yapılar tespit edilerek öznitelik bilgileri bilgisayar ortamına aktarılmış ve sorgulama sonucunda, kentsel sit alanı içinde toplam 59 adet yapının tescilli olduğu belirlenmiştir (Şekil 9). Bu yapılar, 1 adet konut altı ticaret, 45 adet konut, 2 adet cami, 2 adeti ticaret, 1 adet çamaşırhane, 1 adet saat kulesi, 1 adet eski hastane binası, 2 adet boş alan, 1 adet tarihi medrese, 1 adet hamam ve 2 adet çeşmedir.

Şekil 8. Konfor koşulları (Kuter, 2007)
Figure 8. Comfort conditions (Kuter, 2007)

Şekil 9. Tescilli yapı ve alanlar (Kuter, 2007)
Figure 9. Registered buildings and areas (Kuter, 2007)

Sonuç

■ Kentsel sit alanı bir yamaç eteğinde yer aldığı ve gerekli önlemler alınmadığı için özellikle alt kesimlerde sık sık su baskınlarıyla karşı karşıya kalınmakta ve bu da tarihi dokuyu olumsuz yönde etkilemektedir. Karataş Hamamı örneğinde olduğu gibi yağmur suları bozulan çatı kaplaması üzerinden hızla uzaklaşamadığı için yosun ve otların oluşmasına uygun ortam hazırlamaktadır. Ayrıca bir çok yapıda ısı farklılaşmaları nedeniyle malzemelerin yıprandığı ve yapı malzemelerinde hasar meydana geldiği açıkça görülmektedir. Uzun yıllar doğanın değişik etkileri altında yıpranmış olan bu yapılara

sürekli bakım sağlanamadığı için ciddi hasarlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bu tür yapılarda biran önce gerekli mimari önlemlerin alınması gerekmektedir.

■ Kentsel sit alanı içinde yer alan geleneksel konutlardan özellikle kiraya verilen 7 adetinin, yeni kullanıcılarının kendi isteklerine göre gelişmiş güzel eklenen bölümler, sokak cephesine açılan yeni pencereler ve ayrı giriş gibi kullanımlarla değişime uğradığı görülmüştür. Kiraya verilen konutların çoğunda konuta iki farklı kapıdan giriş açıldığı ve iki farklı aileye kiraya verildiği saptanmıştır. Kiracıların kötü kullanımları nedeniyle harabiyetin hızlandığı bu geleneksel konutların yanı sıra alanda

bulunan diğer geleneksel yapılarda da bilinçsizce yapılan bu tür değişiklikler, yapıların strüktürel bütünlüğünü bozmakta ve konutların bir çoğunu özgün görünümlelerinden uzaklaştırmaktadırlar. Ayrıca yanlış malzeme kullanımı, görsel kirliliğe yol açan çöp kutuları (yağ tenekeleri), kablo ve gölgelikler eski kent dokusunu kaplamıştır. Bu nedenle özgün niteliklerini zedeleyen, uygun olmayan kullanımlar ve gereksiz eklere yer verilmemeli, onarım faaliyetleri bilimsel ilkelere dayandırılmalı, sonradan yapılan ekler kaldırılmalı ve bina cephelerinde yer alan tüm tesisatlar yer altına, çatı içine ve bina içine dağıtılarak gizlenmelidir.

▪ Çankırı kentinin en önemli çevre sorunlarından biri gerek coğrafi konumu, gerekse kalitesiz yakıt kullanımı nedeniyle oluşan hava kirliliğidir. Araştırma alanında bulunan hemen hemen tüm yapılarda ısınma aracı olarak soba kullanılması, tarihi yapıların üzerinde kirli bir tabakanın oluşmasına neden olmaktadır. Cephelerde biriken kurum, mimari ayrıntıların algılanmasını engellemekte, bu kir tabakası altında kalan taşlar özelliklerini yitirerek bozulmaktadırlar. Yakıt kullanımına bazı kısıtlamaların getirilmesi ve bozulan kısımlarda mimari önlemlerin alınması gerekmektedir.

▪ Kentsel sit alanı insan ve at arabası trafiğine göre düzenlendiği için dar ve çıkmaz sokakların yoğun olarak yer aldığı bir konut alanıdır. Sokak dokusunun kamyon, traktör gibi ağır taşıt trafiğine açılması, bu yolların çevresinde yer alan konutlarda titreşimlere ve temellere yapılan baskı sonucunda ortaya çıkan hasarlara neden olmaktadır. Sokak

sağlıklaştırma çalışmalarının yapıldığı örnek kentler incelendiğinde bu alanlarda bulunan geleneksel konutların farklı yaşam mekanları sunabildikleri gözlenmiştir. Araştırma alanının çağdaş, ekonomik ve sosyal yaşamla bütünleşmesi için böyle bir çözüm yolu önerilmiş, sokak ve parsellerin tanımladığı kent dokusu ile motorlu araçlar arasındaki uyumsuzluğun çözümlenmesi için yaya dolaşımı uygun görülmüştür. Çok sayıda nitelikli geleneksel konutların bulunduğu, cami, çeşme, hamam gibi sosyal faaliyetlerin de barındığı bir sokak niteliğinde olması nedeniyle, **Alibey** ve **Tabakhane** mahallelerini birbirinden ayıran **Uzunyol Sokak** sağlıklaştırma çalışmaları için örnek alan olarak seçilmiştir. Bu kapsamda Uzunyol Sokak cephe yenileme önerisi geliştirilmiştir (Şekil 10).

▪ Kentsel sit alanı içinde yer alan okul binası, yeni konutlar gibi mevcut doku içinde kitleli betonarme yapılar dokunun özelliğini bozmaktadır. Çünkü bu yapıların kitle, konum, yoğunluk ve tipoloji farklılıkları, araştırma alanının mimari değerinde ve alanın bütünselliğinde büyük kayıplara yol açmaktadır. Bu yapılar kaldırılarak sit alanında yaygın olarak görülen arsa kullanımına, kitle oranlarına, boyutlarına ve genel cephe özelliklerine uygun olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni gelişme alanlarının tarihi çevreyle uyumlu bir biçimde çağdaş yaşamla bütünleşmesine ve yeni yapılarla ilgili kararlar ile denetim sistemlerine özen gösterilmeli; yükseklik, renk, malzeme, çatı ve cephe özellikleri, konum ve kitle oranlarına dikkat edilmelidir.

Şekil 10. Çankırı kentsel sit alanı, Uzunyol Sokak cephe yenileme önerisi (Kuter, 2007)

Figure 10. Urban site area of Çankırı, facade renewal proposal for Uzunyol Street (Kuter, 2007)

▪ Kentsel sit alanı sınırları içinde bulunan tescilli ve tescilsiz taşınmaz kültür varlıklarının sokak cepheleri ile avlu ve bahçe duvarları, kapı, ve çeşme gibi mimari elemanların özgün sokak dokusu ve kentsel donatı elemanlarıyla birlikte korunması, sağlıklılaştırılarak yaşatılması ve çağdaş yaşama katılmaları sağlanmalıdır. Uzunyol Sokak'ta yer alan tescilli çeşme ile çamaşırhane çeşmesinin (tescilli) fonksiyonel duruma getirilip bakım ve onarım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerin korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon ve kentsel peyzaj tasarımı projelerinin birlikte yürütülmesi gerekmektedir.

▪ Kentsel sit alanı içinde yer alan geleneksel konutların tümünde mevcut pencere açıklıkları ve yükseklikleri korunmalı, tüm pencerelerde yatay ve düşey söve çıkıntıları onarılmalı, mevcut olmayanlara gerekli eklemeler yapılmalıdır. Cephede bulunan ve görsel bütünlüğü bozan tabelalar kaldırılmalı, yerlerine masif ahşap gibi doğal malzemeyle yapılmış tabelalar kullanılmalıdır. Kullanılacak her türlü malzemede renk uyumuna özen gösterilmelidir. Kiremitler yenilenmeli, dış cephe kaplamaları değiştirilmeli, doğrama ile camlar yenilenerek aslına uygun biçimde onarılmalıdır.

▪ Yol döşemesi olarak büyük bir kısmında asfalt kaplama kullanılan Uzunyol Sokak'ın yer döşemeleri ile kentsel sit alanı genelinde dokuya uygun olmayan yer döşemeleri sökülerek, tarihi yapıların yapı karakteristiğine ve renklerine uygun, özgün bölümlerde kullanılan geleneksel taş kaplama ile değiştirilmesi gerekmektedir.

▪ Kentsel sit alanı içinde yer alan tescilli yapılara kültür evi, kültür müzesi, el sanatları atölyesi, yöre yemeklerinin sergilendiği alanlar,

Kaynaklar

Bilsel, A.A., Bilsel, S.G., Bilsel, F.C. ve Bilsel, S.M.C., 1994. Kentlerimizde kimlik arayışları ve kentsel tasarım olgusuna kent kültürü/kentlilik bilinci/kent görünümü üçlemesiyle yaklaşım. 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Tasarım ve Ekoloji – Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Tasarım Disiplin Grubu, İstanbul, 12-13 Mayıs 1994, s. 231-238.

Eckbo, G., 1964., Urban Landscape Design, McGraw-Hill Companies, USA, 3 p.

sanat galerisi gibi kültürel işlevlerin verilmesi ile bu bölgenin kültürel etkinlikler merkezi olarak işlevlendirilmesi, Çankırı kentinin turizm potansiyelinin artmasına büyük katkı sağlayacaktır. Ancak; tüm bu çalışmalar yapılırken doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması önceliğine dayalı bir turizm politikası benimsenmelidir.

Tarihi kentlerin korunması için yapılacak planlama çalışmalarında ise disiplinler arası bir çalışma yapılmalıdır. Koruma planları yapılırken arkeoloji, tarih, mimarlık, sosyoloji, turizm, ekonomi, şehir planlaması, peyzaj mimarlığı vb. gibi disiplinlerin bir arada çalışması gerekmektedir. Çağdaş ülke ve toplumların öncelikli ulusal ve evrensel görevi tarihi, doğal ve kültürel çevrelerin korunması olmalıdır. Ancak bu çabalar, sadece bir mirasın gelecek kuşaklara aktarılması açısından değil, vatandaşlık bilincinin gelişmesi ve toplumsal aydınlanmanın güçlenmesi açısından da gösterilmelidir. Hem kendi kültürüne, tarihsel-geleneksel ve doğal değerlerine sahip çıkan hem de farklı kültürlerin düşünce ve eserlerine saygı duyan birey ve kuruluşlar, demokrasinin korunması ve geliştirilmesinde en önemli güvencedir. Bu nedendir ki; halkı koruma konusunda bilinçlendirmek, ilköğretimden başlayarak yüksek öğretime kadar her düzeyde bilgi vermek, tarihi mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ve sürdürülebilir olmasını sağlamak açısından çok önemlidir. Bu konu bir devlet politikası olarak benimsenmeli; koruma, doğal-tarihi ve kültürel miras bilincini geliştirmeye yönelik programlar hazırlanmalıdır. Tarihi çevreler, yerine yenisinin yapılması mümkün olmayan binlerce yıllık geçmişe sahip evrensel miras olarak görülmeli ve bu mirası bugünün sosyal yaşamı ile bütünleştirerek korumanın, tüm insanlığın görevi olduğu unutulmamalıdır.

Kuter, N., 2007. Çankırı Kenti Açık ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 309 s.

Okçuoğlu, Y., 1996. Çankırı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Araştırma Raporu, T.C. Çankırı Belediyesi, Çankırı, 34 s.

Tiesdell, S., Oc, T. and Heath, T., 1996. Revitalization Historic Urban Quarters, Britain, 1 p.